

Toespraak Remco Reiding

Directeur Stichting Sovjet Ereveld

9 april 2026

Excellentie, geachte heer Bouwmeester, geachte mevrouw Paffen-Zeeni, dames en heren,

Op deze dag, 9 april, werden in 1942 77 Sovjetsoldaten door de Duitse bezetter gefusilleerd. Gefusilleerd. Doodgeschoten. Niet omdat ze iets hadden misdaan. Maar om wie ze waren. Zij kwamen van ver, uit Sovjetrepublieken als Oezbekistan en Kazachstan, mogelijk ook uit republieken als Azerbeidzjan en Tadzjikistan. En... ze zagen er anders uit.

Voor de nazi's waren zij *Untermenschen*. Minder dan mens.

Bij aankomst in Kamp Amersfoort zei ondercommandant Stöver het tegen Nederlandse gevangenen zo: "Deze apen zijn nou jullie bondgenoten."

Zo begint ontmenselijking. Met taal. Taal die mensen verkleint. Die afstand scheidt. Die het mogelijk maakt om anders te kijken — en daarna anders te handelen.

Untermenschen, apen.

Het bleef niet bij een paar woorden.

Deze mannen kregen minder te eten dan andere gevangenen.

Wie medische hulp zocht, werd geslagen. Of bewust verkeerd behandeld.

De kamparts ging nog verder. Hij liet hoofden afsnijden en uitkoken, en zette schedels op zijn bureau. Als zogenaamd wetenschappelijk studieobject.

De mishandelingen, de uithongering - ze waren uitingen van een systeem. Doelbewuste acties.

Ondercommandant Stöver maakte bij hun aankomst al duidelijk wat de bedoeling was: "*Wir machen hier einen schönen russischen Friedhof.*" „We leggen hier een mooi Russisch Ereveld aan."

Ze gingen dus een zekere dood tegemoet – en werden ook nog eens teruggebracht tot "Russen", alsof zij niet uit verschillende volkeren en republieken kwamen.

Eerst wordt iemand anders gemaakt. Dan minder gemaakt. En uiteindelijk tot niets gereduceerd.

Hun herkomst werd tegen hen gebruikt. Hun uiterlijk werd reden voor minachting. Hun naam werd vervangen door een nummer.

Wat overbleef, was een lichaam. Iets waarover kon worden beschikt.

En dan, pas dan, volgt de laatste stap.

Hier.

In Leusden.

Nabij deze plek.

Wat wij hier herdenken, is dus niet alleen hun dood. Wij herdenken ook de weg ernaartoe.

Een proces dat begint met woorden. Met beelden. Met het idee dat de één minder mens is dan de ander.

En dat proces is gevaarlijk — juist omdat het geleidelijk is.

Omdat het vanzelfsprekend kan gaan lijken.

Omdat er geen duidelijk moment meer is waarop iemand zegt: tot hier.

Omdat niemand onderweg nog voelt dat er iets fundamenteel mis is.

En omdat wat stap voor stap gebeurt, zelden als geheel wordt herkend.

Deze 77 mannen werd alles afgenomen.

Eerst hun plaats als mens.

Daarna hun identiteit.

En uiteindelijk hun leven.

Daarom staan wij hier.

Om— al is het maar voor even — dat om te keren.

Door hen niet te zien zoals zij toen werden genoemd en behandeld, maar zoals zij waren.

Mensen.

Dank u wel.